

Nr 16.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp, m. m., dels o c k i ämnet väckt motion.

Genom en den 31 oktober 1952 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 3, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g

angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp.

Härigenom förordnas, att 1—6 och 8—17 §§ lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

1 §.

1 §.

Med avbetalningsköp — — — — — blivit erlagd.

Har avtalet — — — — — ägare därav.

Lagen äger icke tillämpning, när sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlægga (avbetalningspriset), överstiger tre tusen kronor.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlægga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

2 §.

2 §.

Underlåter köparen att fullgöra sin betalningsskyldighet, äge säljaren icke på grund därav rätt att taga godset åter, utkräva post, som eljest ej vore förfallen, eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre någon post ute-

Underlåter köparen att erlægga förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet, äge säljaren icke på grund därav rätt att taga godset åter, utkräva post, som eljest ej vore förfallen, eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gäl-

¹ Senaste lydelse av 17 § se SFS 1946:841.

(Gällande lydelse.)

står *ogulden* minst fjorton dagar utöver förfallodagen och *denna post antingen* uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller *tillsammans med annan ogulden förut förfallen post* utgör minst en tjugondel därav.

Där köparen i annat avseende än i första stycket sägs åsidosätter vad honom åligger, må särskild påföljd, som för sådan händelse kan vara avtalad, icke vinna tillämpning, för så vitt sådant med hänsyn till de föreliggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt.

3 §.

Vill säljaren taga godset åter, skall vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo.

4 §.

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo, *förutom* oguldna poster, för vilka *betingad* förfallodag

(Föreslagen lydelse.)

lande, med mindre *köparens underlåtenhet avser belopp*, som utestår *oguldet* minst fjorton dagar utöver förfallodagen, och *detta belopp* uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, *om i beloppet ingå två eller flera poster*, till minst en tjugondel därav, eller ock utgör återstoden av säljarens fordran.

Därest köparen efter utgången av den i första stycket angivna fristen men innan godset återtages erlägger belopp, som ej betalats i rätt tid, jämte ränta samt ersätter kostnader, som säljaren måst vidkännas i anledning av dröjsmålet, må säljaren ej göra gällande påföljd, som i första stycket sägs, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsaktligen utan egen skuld råkat i betalnings-svårigheter.

3 §.

Vill säljaren taga godset åter, skall vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo. Godsets värde beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja dess försäljning på lämpligt sätt. Hänsyn skall sålunda tagas till omständigheter, som äro ägnade att höja värdet i säljarens hand, såsom att han kan ånyo sälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota möjligen förefintlig skada därå.

4 §.

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i av-

(Gällande lydelse.)

är inne vid tiden för godsets återtagande, nio tiondelar av övriga då oguldna poster; har säljaren vid domstol yrkat godsets återbekommande, skall i stället tagas hänsyn till tiden för stämningens delgivning. Ränta skall ock tillgodoräknas säljaren, där sådan blivit utfäst eller enligt lag skall utgå.

Förmår köparen eller säljaren visa, att det pris, som godset skulle hava betingat, om det sålts mot kontant betalning (kontantpriset), med mer eller mindre än en tiondel understiger avbetalningspriset, skall sammanlagda beloppet av de icke förfallna posterna i stället för att minskas till nio tiondelar beräknas till den kvotdel, som kontantpriset utgör i förhållande till avbetalningspriset.

Kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande, skall ock räknas honom till godo.

5 §.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som enligt 4 § eller, där fråga är om handräckning, enligt 12 § räknats säljaren till godo, äge denne icke återbekomma godset, med mindre överskottet gäldas till köparen eller nedsättning sker, efter ty i 13 § andra stycket stadgas.

Är godsets ————— överskjutande beloppet.

6 §.

Där säljaren yrkat att återbekomma godset, äge köparen, i stället för att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång betala vad

(Föreslagen lydelse.)

talet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

5 §.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som enligt 4 § räknats säljaren till godo, äge denne icke återbekomma godset, med mindre han gäldar överskottet till köparen eller, om godsets värdering verkställts av utmättningsman, hos denne nedsätter överskottet.

6 §.

Där säljaren yrkat att återbekomma godset, äge köparen, i stället för att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång betala vad

(Gällande lydelse.)

säljaren enligt 4 § har att fordra. Gör köparen det eller gäldar han, där fråga är om handräckning, det belopp, som därvid räknats säljaren till godo, må ej godset återtagas.

Har säljaren — — — — — att fordra.

(Föreslagen lydelse.)

säljaren enligt 4 § har att fordra. Gör köparen det, må ej godset återtagas.

Vill köparen i annat fall än i första stycket avses fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid, äge han rätt därtill. Säljarens fordran skall därvid beräknas enligt de i 4 § angivna grunderna; dock skall, om betalning sker å annan tid än någon i avtalet bestämd förfallodag, den post, som närmast förfaller till betalning, i sin helhet räknas säljaren till godo.

8 §.

Har säljaren förbehållit sig, att köparens rätt till gods, som blivit genom ett avbetalningsköp försålt, skall vara beroende därav att han rätteligen fullgör vad honom enligt annat sådant avtal åligger, skall, där köparen det yrkar, vid tillämpning av de i 2 § första stycket givna bestämmelser så anses som om allt godset blivit genom samma avbetalningsköp försålt.

(Jämför 2 § andra stycket.)

9 §.

Innehåller avtalet bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad honom åligger skall medföra, att han icke äger åtnjuta betingad förfallotid, och utkräver

8 §.

Förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, vare utan verkan, såframt förbehållet ej avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Vad i första stycket sägs gälla ock förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet.

Skulle tillämpning av annat villkor vid avbetalningsköp uppenbarligen vara stridande mot gott affärs-skick eller eljest otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

9 §.

Innehåller avtalet bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad honom åligger skall medföra, att han icke äger åtnjuta betingad förfallotid, och utkräver

(Gällande lydelse.)

säljaren med återopande av sådan bestämmelse hela den överenskomna betalningen eller större del därav än som fränsett bestämmelsen skulle vara till betalning förfallen, skola i fråga om beräkningen av säljarens fordran de i 4 § första och andra styckena givna regler äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Har om avbetalningsköp upprättats skriftlig handling, äge säljaren hos utmätningsmannen i den ort, där godset finnes, söka handräckning för godsets återtagande. Sådan ansökan skall göras skriftligen och innehålla uppgift å oguldna poster med deras förfallotider samt vara åtföljd av köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

(Föreslagen lydelse.)

säljaren med återopande av sådan bestämmelse hela den överenskomna betalningen eller större del därav än som fränsett bestämmelsen skulle vara till betalning förfallen, skola i fråga om beräkningen av säljarens fordran de i 4 § givna reglerna äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Säljaren äge hos utmätningsmannen i den ort, där godset finnes, söka handräckning för godsets återtagande, under förutsättning att om avbetalningsköpet upprättats en av köparen underskriven handling, som

1) innehåller förbehåll om säljarens äganderätt eller om rätt för säljaren att återtaga godset;

2) upptager det pris, till vilket säljaren skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning; samt

3) angiver vad köparen har att erlægga och när de särskilda beloppen förfalla till betalning.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift å den del av avbetalningspriset, som utestår ogulden, och där säljaren gör anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning, som i 4 § första stycket 5) avses, vad han i sådant hänseende fordrar. Ansökningen skall vara åtföljd av köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

Kostnaden för — — — — — av sökanden.

Angående rätt för utmätningsman att i vissa fall meddela handräckning utan hinder av köparens frånvaro skall vad i 59 och 60 §§ utsökningslagen är i fråga om utmätning föreskrivet äga motsvarande tillämpning.

Vad i 59 och 60 §§ utsökningslagen är föreskrivet i fråga om utmätning skall äga motsvarande tillämpning med avseende å handräckning enligt denna lag.

(Gällande lydelse.)

11 §.

Handräckning må *ej* beviljas, med mindre utmätningssmannen finner uppenbart, att med betalningen föreligger sådant dröjsmål, som i 2 § sägs.

Visar köparen — — — — — heller beviljas.

12 §.

Då fråga är om handräckning, som i denna lag avses, skall vad i 4 § andra stycket är stadgat om beräkning av säljarens fordran icke äga tillämpning. Ej heller skall i ty fall ränta räknas säljaren till godo.

13 §.

Gods, för — — — — — vid värderingen.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som räknats säljaren till go-

(Föreslagen lydelse.)

11 §.

Handräckning må beviljas *endast* där utmätningssmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behövligen för köparen, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, må icke i något fall återtagas.

12 §.

Finnes, då handräckning sökts på grund av dröjsmål med betalningen, dröjsmålet bero på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kunna antagas vara av tillfällig natur, äge utmätningssmannen, såframt icke säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosättes, medgiva anstånd med verkställigheten intill tre månader från dagen för ansökningen om handräckning. Där synnerliga skäl därtill äro, må anstånd ånyo medgivas intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen må föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

13 §.

(Jämför 5 § första stycket.)

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

do, äge denne icke återbekomma godset, med mindre han hos utmätningssmannen nedsätter det överskjutande beloppet.

14 §.

Beslut i — — — — — klagan föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, eller vill någon av dem påkalla sådan uppgörelse, som skolat äga rum, om godset återtagits annorledes än genom handräckning, vare honom ej förment att efter stämning å den andre utföra sin talan vid domstol. Visar ej säljaren, att han *instämt* sådan talan inom *trettio dagar* efter det handräckning gavs eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades, äge köparen hos utmätningssmannen lyfta det belopp, som, *efter ty i 13 § andra stycket sägs*, må hava blivit hos denne nedsatt.

15 §.

Vid förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit försålt genom avbetalningsköp, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § första stycket är stadgat. Är någon missnöjd med det värde, som satts å godset, stånde honom fritt att instämma sin talan till domstol.

14 §.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, vare honom ej förment att efter stämning å den andre utföra sin talan vid domstol. Visar ej säljaren, att han *väckt* sådan talan inom *en månad* efter det handräckning gavs eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades, äge köparen hos utmätningssmannen lyfta det belopp, som *enligt 5 § första stycket* må hava blivit hos denne nedsatt.

15 §.

Bestämmelserna i 11 § andra stycket och 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. *Beträffande talan mot utmätningssmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.*

(Gällande lydelse.)

16 §.

Jämte de stadganden, som i 10—15 §§ finnas meddelade, skola i fråga om förrättning, som där avses, utsökningens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

17 §.

Har köparen, i avtalet eller sedermera, för den händelse han framdeles skulle komma att åsidosätta sina förpliktelser, avstått från någon rätt eller förmån, som honom enligt här ovan givna stadganden tillkommer, skola dessa ändock lända till efterrättelse.

Avtal om — — — — —

(Föreslagen lydelse.)

16 §.

Jämte de stadganden, som i 10—15 §§ finnas meddelade, skola i fråga om förrättning, som där avses, utsökningens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse. *Har säljaren medgivit uppskov med sökt förrättning och har på grund därav verkställighet ej skett, då sex månader förflutit från dagen för ansökningen, vare ansökningen förfallen.*

För fordran på grund av avbetalningsköp må det gods köpet avser icke tagas i mät.

17 §.

Har köparen, i avtalet eller sedermera, för den händelse han framdeles skulle komma att åsidosätta sina förpliktelser, avstått från någon rätt eller förmån, som honom enligt här ovan givna stadganden tillkommer, skola dessa ändock lända till efterrättelse. *Utfästelse, varigenom köparen avstått från honom enligt 6 § tredje stycket tillkommande rätt till förskottsbetalning, vare utan verkan.*

utan verkan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954. Har avbetalningsköp slutits före nämnda dag, skall dock, i den mån ej annat följer av vad här nedan sägs, äldre lag äga tillämpning med avseende därå.

Vad 8 § tredje stycket nya lagen innehåller om jämkning eller åsidosättande av villkor vid avbetalningsköp skall lända till efterrättelse, där sådant villkor göres gällande först efter lagens ikraftträdande.

Bestämmelserna i 12 § ävensom 15 § första stycket nya lagen i vad

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

detta stycke innehåller hänvisning till 12 § skola, i fråga om förrättning som sökes efter nya lagens ikraftträdande, äga tillämpning. där avbetalningspriset icke överstiger tre tusen kronor.

Stadgandet i 16 § första stycket andra punkten nya lagen skall gälla, där av säljaren medgivet uppskov med sökt förrättning består vid lagens ikraftträdande så ock om säljaren därefter medgiver sådant uppskov; och skall i förstnämnda fall i stadgandet angiven tid av sex månader räknas från dagen för ikraftträdandet.

2) L a g

om ändring i utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att i utsökningslagen skall införas en ny paragraf, betecknad 43 §, av följande lydelse samt att 62 § samma lag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

43 §.

Vid verkställighet av dom, varigenom den som köpt gods genom avbetalningsköp förpliktats att utgiva godset, skall föreskriften i 15 § första stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.

62 §.

Av gäldenärs — — — med lösören.

Häftar på — — — övriga tillgångar.

Hurusom med — — — nämnda lag.

Vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall föreskriften i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

¹ Senaste lydelse se SFS 1928: 164.

3) Lag

om ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik.

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automohiltrafik¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Med automobil — — — i timmen.

Härvid förstås — — — på skenor.

Till automobil — — — av gående.

Beträffande automobil, som sålts genom avbetalningsköp eller annat köp med äganderättsförbehåll, skall vid tillämpningen av denna lag köparen anses som ägare, ändå att äganderätten ännu icke övergått å honom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 222, av herrar *Carlsson* i Stockholm och *Stenberg*. I motionen hemställs, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta de i motionen anförda synpunkterna.

Beträffande de skäl, som ligger till grund för de i propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, vilka motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Propositionen syftar till att stärka avbetalningsköparens skydd mot obilliga kontraktsvillkor och att även i övrigt motverka de ekonomiska och sociala olägenheter som visat sig vara förbundna med avbetalningssystemet. I detta syfte upptar propositionen en rad olika förslag. Sålunda avskaffas den nuvarande bestämmelsen att lagen icke äger tillämpning när avbetalningspriset överstiger 3 000 kronor. Alla avbetalningsköp skola alltså enligt propositionen falla under lagens tvingande bestämmelser. Vidare innehåller propositionen förslag i bland annat följande hänseenden, nämligen om noggrannare regler rörande avräkningen mellan parterna när sålt gods återtages; anstånd med handräckning vid sjukdom, arbetslöshet o. d.; principiellt förbud mot s. k. kopplings- och avräkningsförbehåll; införande av ett stadgande att villkor vid avbetalningsköp, som uppenbarligen strider mot gott affärsskick eller eljest är otillbörligt, må jämkas eller lämnas utan avseende; förbud mot återtagande av oundgängligen behövligen gång- och sängkläder; samt förbud mot utmätning i gods som köpts på avbetalning.

¹ Senaste lydelse se SFS 1951: 650.

Inledning.

Efter utredning i nordiskt samarbete avlämnade särskilt tillkallade utredningsmän den 14 oktober 1950 betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp (SOU 1950: 42). Vid betänkandet fanns fogade förslag till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp och förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § utsökningslagen.

Över detta betänkande med därvid fogade lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, kommerskollegium, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus, Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län, överexekutorerna i Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund, kooperativa förbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges möbelhandlares centralförbund, Sveriges pianoförbund, Sveriges radiohandlares riksförbund, Sveriges järnhandlareförbund, svenska bokförläggareföreningen, Sveriges automobilhandlareförbund, svenska bankföreningen, tjänstemännens centralorganisation, landsorganisationen i Sverige, Sveriges lantbruksförbund, svenska lasttrafikbilägareförbundet, motorvägsmännens riksförbund, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler och Sveriges advokatsamfund.

Kommerskollegium har jämväl överlämnat yttranden av handelskamrarna i riket. Överståthållarämbetet har bifogat ett yttrande av förste stadsfogden i Stockholm samt de hörda överexekutorerna yttranden av förste stadsfogdarna i respektive städer. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden av magistraterna i Malmö, Hälsingborg och Lund samt av stadsfogden i Lund och föreningen Malmöhus läns landsfiskaler, länsstyrelsen i Örebro län yttranden av magistraten i Örebro, stadsfogden därstädes, landsfogden i Örebro län och Örebro länsavdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler samt länsstyrelsen i Gävleborgs län av föreningen Gävleborgs läns landsfiskaler.

Tillfälle att avgiva yttrande över betänkandet har därjämte beretts cykel- och sporthandlarnas riksförbund, Sveriges pälsvaruhandlares riksförening, svenska droskbilägareförbundet, svenska omnibusägareförbundet och svenska exekutionsmännens riksförbund, men från dessa organisationer har yttranden ej inkommit.

Till utredningen rörande avbetalningsköp har från justitiedepartementet överlämnats en skrivelse den 15 juni 1946 från Sveriges automobilhandlareförbund till Kungl. Maj:t angående avbetalningssäljares ställning enligt bilansvarighetslagen. Utredningen överlämnade den 30 november 1950 en promemoria i ämnet med därvid fogat förslag om ändrad lydelse av 1 § nämnda lag.

Över utredningens promemoria har efter remiss yttranden avgivits av Svea hovrätt, Göta hovrätt, trafikförsäkringsföreningen, Sveriges automobilhand-

lareförbund, motormännens riksförbund, svenska lasttrafikbilägareförbundet och svenska omnibusägareförbundet.

Sedan inom justitiedepartementet verkställdes överarbetning av de avgivna förslagen, blev sålunda upprättade lagförslag den 20 augusti 1952 remitterade till lagrådet, vars utlåtande avgavs den 14 oktober 1952.

Lagrådet har i sitt utlåtande förordat vissa kompletteringar och jämförelser av förslaget till lag angående ändring i lagen om avbetalningsköp. I anslutning härtill har ytterligare ändringar vidtagits i förslagen.

Huvudgrunderna för en ändrad lagstiftning om avbetalningsköp m. m.

Gällande bestämmelser om avbetalningsköp finns upptagna i lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp. Frånsett vissa processuella bestämmelser innehåller lagen i det stora hela samma regler som en norsk lag i ämnet av år 1916, en dansk lag av år 1917 och en finsk lag av år 1933.

Enligt avbetalningslagen förstås med avbetalningsköp ett avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skall erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor att säljaren skall äga rätt antingen att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad som åligger honom, eller att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd. Lagen äger emellertid icke tillämpning, om sammanlagda beloppet av de poster som köparen enligt avtalet har att erlægga (avbetalningspriset) överstiger 3 000 kronor.

Lagen innehåller åtskilliga regler, som avser att bereda köparen skydd mot alltför stränga avtalsbestämmelser om påföljder av kontraktsbrott. Sålunda stadgas bl. a., att om köparen underlåter att fullgöra sin betalningsskyldighet, säljaren ej äger att på grund därav återtaga godset, utkräva post som eljest ej vore förfallen eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre någon post utestår ogulden minst fjorton dagar utöver förfallodagen och denna post antingen uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller tillsammans med annan ogulden, förut förfallen post utgör minst en tjugonedel därav (2 § första stycket). Om köparen i annat avseende än nu sagts åsidosätter vad som åligger honom, må särskild påföljd härför icke vinna tillämpning, försåvitt detta med hänsyn till de före liggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt (2 § andra stycket).

Å andra sidan innehåller lagen vissa bestämmelser, som avser att underlätta återtagande av egendom, som sålts genom avbetalningsköp. I detta hänseende stadgas, att därest skriftlig handling upprättats om avbetalningsköp, säljaren äger att direkt hos utmätningsmannen i orten söka handräckning för godsets återtagande (10 §).

Frågan om revision av 1915 års lagstiftning rörande avbetalningsköp har vid flera tillfällen varit föremål för uppmärksamhet. Sålunda anhöll 1927 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 183) om utredning rörande avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt. I skrivelsen uttalades, att

avbetalningssystemet enligt riksdagens mening utvecklat sig på ett sådant sätt, att det kunde befaras medföra allvarliga vådor av den art, att åtgärder i reglerande syfte från det allmännas sida kunde befinnas av behovet påkallade. Riksdagen antydde åtskilliga utvägar, varigenom man kunde tänkas råda bot på missförhållandena. Bland annat framhölls, att en reglering av agentverksamheten säkerligen skulle medföra ett bättre tillstånd över huvud taget inom avbetalningshandeln. Införandet av en bestämmelse, att varor under ett visst värde ej finge säljas på avbetalning utan tillstånd av offentlig myndighet, kunde måhända verka i samma riktning. Vidare pekade riksdagen på möjligheten att såsom ett medel att inskränka avbetalningsköp av lyxartiklar begränsa den tid, på vilken ett avbetalningsköp finge avslutas.

Den av riksdagen begärda utredningen påbörjades inom handelsdepartementet och fortsattes av kommerskollegium, som 1933 framlade förslag i ämnet. Kollegiet ställde sig avvisande till tanken att genom statlig reglering av agentverksamheten komma till rätta med missförhållandena. Enligt kollegiets mening borde ej heller komma i fråga att göra rätten att driva försäljning på avbetalning beroende av offentlig myndighets prövning eller att begränsa den tidrymd, inom vilken avbetalningsköpare hade att fullgöra sin betalningsskyldighet. Kollegiet föreslog i stället, att rättsverkan skulle frånkännas äganderättsförbehåll, då köpet avsåge kläder, skodon eller vissa lyxföremål eller avbetalningspriset icke överstege 500 kronor. Vidare föreslogs en höjning av värdegränsen för lagens tillämpningsområde från 3 000 till 5 000 kronor.

I proposition (nr 98) till 1934 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ändrade bestämmelser om åtal för förskingring av avbetalningsgods. Förslaget innebar, att förskingring av avbetalningsgods icke längre skulle falla under allmänt åtal utan hänföras till målsägandebrott. Föredragande departementschefen uttalade, att den föreslagna ändringen beträffande åtalsrätten otvivelaktigt skulle komma att tvinga säljarna till en viss försiktighet, då det gällde att anskaffa köpare, och därmed rikta sin udd mot ett av grundfelen i avbetalningssystemet såsom det utvecklats i vårt land. På anförda skäl avvisades den av kommerskollegium ifrågasatta utvägen. Frågorna om reglering av agentverksamheten och införande av tillståndstvång för avbetalningshandel upptogs icke till behandling, enär verkningarna av den föreslagna ändringen av åtalsrätten ansågs böra avvaktas, innan andra och mera vittgående åtgärder vidtogs.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser om åtal för förskingring av avbetalningsgods. Sedermera har genom 1942 års lagstiftning om förmögenhetsbrott vad som tidigare betecknades såsom förskingring av avbetalningsgods inordnats under begreppet olovligt förfogande, varom stadgas i 22 kap. 4 § strafflagen. Sådant brott må jämlikt 22 kap. 10 § icke åtalas av allmän åklagare, med mindre statsåklagaren finner åtal vara ur allmän synpunkt påkallat.

I samband med att 1934 års riksdag biföll förslaget om ändrade åtalsregler anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 195) om förnyad ut-

redning rörande verkningarna av avbetalningshandeln. I första lagutskottets vid riksdagens skrivelse fogade utlåtande (nr 49) uttalades bl. a. att det icke syntes uteslutet, att ett ingripande mot agenter skulle kunna ske, på sätt ifrågasatts i skrivelsen från 1927 års riksdag. Tanken att inskränka eller upphäva befogenheten för säljaren att utan föregående dom erhålla handräkning för godsets återfående borde jämväl övervägas.

Med anledning av 1934 års riksdagsskrivelse verkställdes inom justitiedepartementet vissa förarbeten för en revision av lagstiftningen om avbetalningsköp. Sålunda framlade nuvarande professorn Folke Schmidt i ett den 31 mars 1938 dagtecknat betänkande (SOU 1938: 11) riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. Över detta betänkande avgavs efter remiss yttranden av kommerskollegium samt ett flertal organisationer och företag. Vidare utförde kommerserådet Siegfried Matz en förberedande utredning, vars resultat redovisas i ett den 28 december 1946 avlämnat betänkande.

Den 27 februari 1947 tillkallade jag härefter med stöd av Kungl. Maj:ts be- myndigande f. d. justitierådet Rudolf Eklund, tillika ordförande, och professorn Folke Schmidt att inom justitiedepartementet verkställa utredning om ny lagstiftning rörande avbetalningsköp och därmed sammanhängande spörsmål.

Såsom inledningsvis omnämnts avlämnade utredningen i oktober 1950 förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp. Förslaget bygger i det väsentliga på resultat, som uppnåtts vid överläggningar med delegerade från Danmark, Finland och Norge, i vilka länder även utarbetats förslag till ny lagstiftning rörande avbetalningsköp. De fyra förslagen stämmer nära överens såvitt angår de civilrättsliga bestämmelserna. Det har visat sig möjligt att på vissa punkter, där de nu gällande nordiska lagarna skiljer sig från varandra, nå större enhetlighet. Även i redaktionellt hänseende har uppnåtts en nära överensstämmelse. De exekutionsrättsliga bestämmelserna förete i större grad olikheter, vilket främst beror på att det vid utformandet av dessa bestämmelser varit nödvändigt att taga hänsyn till skiljaktigheter rörande det exekutiva förfarandet i allmänhet.

I enlighet med sina direktiv har utredningen sett som sin främsta uppgift att finna sådana rättsregler, som lämna köparen erforderligt skydd mot obilliga kontraktsvillkor och även i övrigt motverkar de ekonomiska och sociala olägenheter som visat sig vara förbundna med avbetalningssystemet. I detta syfte har utredningen framlagt förslag till en rad åtgärder. De viktigaste förslagen är den nuvarande värdegränsens slopande (1 §); principiellt förbud mot s. k. kopplingsförbehåll (8 § första stycket); införande av ett stadgande att villkor vid avbetalningsköp, som uppenbarligen strider mot gott affärsskick eller eljest är otillbörligt, må jämkas eller lämnas utan avseende (8 § tredje stycket); förbud mot återtagande av oundgängligen behövligen gång- och sängkläder (11 § andra stycket); anstånd med handräkning vid sjukdom, arbetslöshet o. d. (12 §); förbud mot utmätning i gods som köpts på avbetalning (16 § andra stycket); och införande

av ett stadgande varigenom säljarens rätt att återtaga godset preskriberas efter viss tid (18 §). Vidare har utredningen i syfte att råda bot på missförhållandena inom avbetalningshandeln föreslagit en bestämmelse av innehåll att, om någon som yrkesmässigt säljer gods på avbetalning finnes bedriva verksamheten i strid mot vad gott affärsskick emot köpare skäligen kräver, domstol skall äga på talan av allmän åklagare vid vite förbjuda säljaren att under viss tid, högst fem år, sälja gods på avbetalning (19 §).

Utredningens förslag har i stort sett fått ett mycket gynnsamt mottagande under remissbehandlingen. Förslaget anses sålunda av flertalet remissinstanser ägnat att lindra de skadeverkningar, som befunnits vidlåda avbetalningshandeln, utan att den lojala handelns legitima intressen åsidosatts eller kommit i fara. Även flera av handelns representanter bland remissinstanserna anser förslaget i allt väsentligt innefatta en ändamålsenlig avvägning mellan säljarens och köparens intressen. Vissa näringsorganisationer ifrågasätter emellertid om icke förslaget i åtminstone några hänseenden utformats alltför mycket till köparens förmån. En kritisk inställning till förslaget präglar det yttrande som avgivits av *advokatsamfundet*, vilket betonar att en lagstiftning som i oskäligt hög grad ökar avbetalningssäljarnas förlustrisker kan medföra icke önskvärda konsekvenser i form av bland annat höjda priser även för de skötsamma avbetalningsköparna, vägran att sälja vissa slag av föremål på avbetalning eller rentav en mera allmän strävan från säljarnas sida att slopa systemet med avbetalningskontrakt och i stället sälja sina varor genom vanliga kreditköp med äganderättsförbehåll, i vilket sistnämnda fall lagen om avbetalningsköp sattes helt ur kraft. Vissa modifikationer i förslaget är enligt *advokatsamfundets* mening därför önskvärda. Även åtskilliga andra remissinstanser har på enskilda punkter framställt erinringar mot förslaget.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, har i nu förevarande hänseende anfört följande.

»För egen del anser jag, att utredningens förslag i stort sett innefattar en ändamålsenlig gränsdragning mellan köparens behov av skydd mot obilliga kontraktsvillkor och mot en ur sociala synpunkter alltför hård tillämpning av den med äganderättsförbehållet, å ena sidan, samt säljarens berättigade krav på säkerhet för sin fordran, å den andra. Jag anser följaktligen förslaget väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning i ämnet. I vad mån de under remissbehandlingen på olika punkter framförda ändringsförslagen bör beaktas, kommer att diskuteras i det följande.

Från lagteknisk synpunkt föreligger frågan, huruvida en helt ny lag om avbetalningsköp bör komma till stånd eller om de ifrågasatta bestämmelserna lämpligen kan införas i form av ändringar i den gällande lagen. Såsom utredningen framhållit (s. 28 i betänkandet) kan det — särskilt med hänsyn till att lagen i stor utsträckning användes av personer utan juridisk utbildning, vilka är förtrogna med den gamla lagen — innebära en fördel, att gällande lags uppställning och text i största möjliga utsträckning bibehållas. Även om den av utredningen valda metoden har vissa nackdelar, synes

dock övervägande skäl tala för densamma, och den har också under remissbehandlingen lämnats utan erinran i alla yttranden utom ett. Jag vill därför förorda metoden i fråga.»

Diskussion av vissa utvägar att uppnå en bättre ordning inom avbetalningshandeln.

Utredningen har till en början övervägt de utvägar att uppnå en bättre ordning inom avbetalningshandeln, som tidigare anvisats under behandlingen av hithörande problem.

Därvid har utredningen prövat och förkastat förslag om införande av ett koncessionssystem för avbetalningshandeln (betänkandet s. 23) och förslag enligt vilket inom avbetalningshandeln ej skulle få användas andra agenter än sådana, som vore godkända av offentlig myndighet. Vidare har utredningen tillbakavisat tanken på att fränkänna äganderättsförbehåll rättsverkan i syfte att söka hindra avbetalningshandel med lyxartiklar och konsumtionsvaror (s. 25). Utredningen har även (s. 26) ansett sig böra avstyrka det vid ett par tillfällen framförda förslaget att fränkänna äganderättsförbehåll rättsverkan, där avbetalningspriset icke uppgår till ett visst minimibelopp. Ej heller har utredningen (s. 26) kunnat ansluta sig till den av första lagutskottet vid 1934 års riksdag framkastade tanken att komma till rätta med missförhållanden inom avbetalningshandeln genom att inskränka eller upphäva befogenheten för avbetalningssäljare att utan föregående dom erhålla handräckning för godsets återtagande.

Utredningen har (s. 49 f) nämnt, att det tidigare — i syfte att förebygga att avtal om köp på avbetalning ingås av obetänksamhet — varit ifrågasatt att införa en föreskrift om att avbetalningsköp alltid skulle upprättas skriftligen och med två vittnen. Under de gemensamma nordiska överläggningarna hade denna tanke dock icke vunnit anklang på något håll.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår har utredningen föreslagit införande av möjlighet att förbjuda fortsättandet av en avbetalningsrörelse, som bedrivs på uppenbart olämpligt sätt. I enlighet härmed har i 19 § av utredningens lagförslag upptagits ett stadgande, enligt vilket domstol, om någon som yrkesmässigt säljer gods på avbetalning finnes bedriva verksamheten i strid mot vad gott affärsskick mot köpare skäligen kräver, äger att på talan av allmän åklagare vid vite förbjuda säljaren att under viss tid, högst fem år, sälja gods på avbetalning.

I *remissyttrandena* har 19 § i utredningens förslag föranlett livlig diskussion. Meningarna om detta förslag har starkt brutit sig icke endast mellan företrädarna för skilda gruppintressen utan även mellan olika näringsorganisationer. Åtskilliga instanser har lämnat förslaget utan erinran och några har uttryckligen tillstyrkt detsamma. Andra ställer sig tveksamma av principiella skäl eller därför att de anser att stadgandet skulle bli ineffektivt.

Ett stort antal instanser avstyrker däremot förslaget. Flera remissinstanser har även berört de övriga förslag att komma till rätta med missförhållandena inom avbetalningshandeln, vilka diskuterats i betänkandet. En närmare redogörelse för remissvaren återfinnes i propositionen å s. 21—27.

Föredragande departementschefen har i dessa frågor anfört bl. a. följande.

»Avbetalningsköpet spelar en framträdande roll inom stora delar av detaljhandeln. Enligt en år 1949 framlagd undersökning (se SOU 1949: 38 s. 54—62) utgjorde sålunda år 1948 avbetalningsförsäljningens andel av de undersökta företagens hela detaljförsäljning 65 procent för hushållsapparater, 37 procent för radioapparater, 35 procent för lantbruksmaskiner, 29 procent för musikinstrument, 25 procent för bilar, 24 procent för cyklar och 19 procent för möbler. Vid bedömning av dessa siffror måste dock beaktas, att varutillgången under åren närmast efter andra världskriget varit mycket växlande och att avbetalningshandeln med bilar sannolikt var särskilt låg år 1948 beroende på importrestriktionerna. Det framgår vidare av nämnda undersökning, att avbetalningshandeln i de undersökta företagen minskat från 48,2 procent år 1944 till 39,8 procent år 1948. Denna tendens till minskad avbetalningshandel framträder ännu tydligare vid en jämförelse med motsvarande siffror för år 1932. Man torde dock våga antaga, att avbetalningshandeln allttjämt genomsnittligt representerar omkring en tredjedel av den totala detaljhandeln inom viktiga branscher. Den omständigheten att avbetalningshandelns andel av totalomsättningen minskat innebär för övrigt icke, att avbetalningshandelns volym nedgått. Totalomsättningen inom detaljhandeln är nämligen nu väsentligt större än i början av 1930-talet.

Avbetalningshandelns allttjämt mycket stora omfattning och särskilt dess branschmässiga inriktning visar tydligt den stora sociala betydelsen av denna kreditform. Personer, vilka saknar det kapital som fordras för kontantköp, sätts genom avbetalningssystemet i stånd att bedriva en egen rörelse och den stora köparkären får möjlighet att förvärva föremål, som eljest varit oåtkomliga. Avbetalningsköpets stora sociala och ekonomiska betydelse får likväl icke undanskymmas det faktum, att denna kreditform är förenad med olägenheter av olika slag. Tvärtom ligger det i sakens natur, att avbetalningssystemet kan missbrukas. Lättheten att med en ofta obetydlig kontantinsats få förfoganderätten över en sak kan givetvis locka en ekonomiskt oförstående person till affärer, som han i det långa loppet ej förmår fullfölja, eller att köpa saker och ting, av vilka han icke har något egentligt behov. En mindre nogräknad säljare kan lätt utnyttja detta förhållande till sin fördel. Skulle avtalsfrihet på området råda, kunde säljaren både i dylika fall och även vid fullt lojala avbetalningsaffärer lätt missbruka den maktställning som äganderättsförbehållet ger honom genom att uppställa för köparen mycket stränga betalningsvillkor och förverkandeförbehåll. Dessa olägenheter har man sökt att i görligaste mån motverka genom att till köparens skydd uppställa ett regelsystem av tvingande karaktär. Detta skedde genom 1915 års avbetalningslag. Det visade sig emellertid, att det sålunda införda

regelsystemet icke var tillräckligt effektivt och att vissa missförhållanden inom avbetalningshandeln alltjämt kvarstod.

En praktiskt mycket betydelsefull åtgärd i syfte att råda bot på dessa missförhållanden företogs år 1934 genom den ändrade lagstiftning om åtal för förskingring av avbetalningsgods, för vilken förut redogjorts. Riksdagen lät sig dock icke nöja med denna åtgärd utan begärde samtidigt att man skulle undersöka möjligheten att på andra närmare angivna vägar råda bot på utväxterna inom avbetalningshandeln. Särskilt framfördes därvid ånyo tanken på att ingripa mot agentverksamheten.

I det av kommerserådet Matz år 1946 avlämnade betänkandet har vissa uppgifter lämnats beträffande förekomsten av missförhållanden på avbetalningshandeln område. Utredningen har för sin del utgått från att dylika missförhållanden alltjämt bestode och med denna utgångspunkt övervägt de utvägar att uppnå en bättre ordning inom avbetalningshandeln som tidigare anvisats. Vad beträffar de av riksdagen särskilt uppmärksammade missförhållanden som framträtt i samband med agentverksamheten har utredningen i detta sammanhang anfört, att även om på senare år användningen av agenter torde ha minskat och agentkårens sammansättning förbättrats, alltjämt klagomål förekomme över att en del agenter använde olämpliga försäljningsmetoder.»

Sedan departementschefen avvisat en av kooperativa förbundet anvisad, radikal utväg att råda bot på missförhållandena inom avbetalningshandeln genom att fränkänna äganderättsförbehållet laga verkan, anför han vidare.

»Utgår man från att äganderätts- och återtagandeförbehållet i princip bör respekteras, uppställer sig frågan, om det finns någon lämplig utväg att råda bot på missförhållandena inom avbetalningshandeln utan att samtidigt strypa de lojala och ur samhällets synpunkt önskvärda formerna av denna handel. Vid besvarandet av detta spörsmål bör beaktas, att utväxterna på avbetalningshandeln numera förmodligen representerar undantagsfall — även om de nog ej är sällsynta — samt att behovet av ett ingripande mot exempelvis agentverksamheten givetvis blir mindre framträdande, om det till köparens skydd uppställda systemet av tvingande regler rörande rättsförhållandet parterna emellan ytterligare effektiviseras i de skilda hänseenden som utredningen föreslagit. Med denna utgångspunkt och på de skäl utredningen anfört är jag för min del icke benägen att förorda någon av de utvägar, som redan avvisats i betänkandet. Icke heller har jag ansett mig böra för närvarande uppta ett av en handelskammare väckt förslag, att äganderättsförbehåll i efterhand skulle kunna fränkännas rättsverkan i sådana fall då säljaren bort inse att fullgörandet av åtagna betalningsförpliktelser uppenbarligen komme att överstiga köparens förmåga. Visserligen skulle en sådan anordning nog kunna vara effektiv, men den skulle å andra sidan innebära ett så betydelsefullt avsteg från allmänna civilrättsliga principer att den icke kan upptagas till bedömande utan närmare utredning.

Det återstår då att pröva det av utredningen framlagda förslaget om in-

förande av en möjlighet för domstol att förbjuda fortsättandet av en avbetalningsrörelse, som bedrivs i strid mot vad gott affärsskick emot köpare skäligen kräver. Det är icke uteslutet, att redan existensen av en sådan regel skulle kunna ha vissa gynnsamma verkningar. Man har nämligen anledning anta, att vissa av de avbetalningssäljare som är mindre nogräknade i sina affärsmetoder, likväl är så pass måna om sitt anseende utåt att de ej gärna skulle vilja utsätta sig för risken att få stå som svarande i ett mål enligt nämnda regel. Men å andra sidan kan onekligen, såsom under remissbehandlingen från skilda håll utvecklats, allvarliga invändningar riktas mot ett dylikt stadgande. Till en början må sålunda framhållas, att det skulle innebära en principiell nyhet i svensk lagstiftning, som måste ge anledning till stor tvekan, att låta en så hård påföljd som ett förbud att bedriva viss rörelse — en påföljd som till sina verkningar i vissa fall blir allvarligare än ett straff — inträda på grund av handlingar, som i och för sig ej är kriminaliserade. Utöver denna mera principiella anmärkning kan mot utredningens förslag framför allt invändas, att det på goda grunder kan ifrågasättas om stadgandet verkligen skulle bli så effektivt som utredningen för sin del tydligen antagit. Frånsett att bevissvårigheter säkerligen ofta komme att hindra att stadgandet över huvud bleve tillämpat i fall där detta i och för sig vore välgrundat, kan man nämligen icke bortse från att ett med stöd av stadgandet meddelat handelsförbud ej sällan kan befaras bli verkningslöst med hänsyn till de möjligheter att kringgå förbudet som onekligen står en hänsynslös avbetalningssäljare till buds. Det torde i detta hänseende vara tillräckligt att peka på möjligheten till nya bolagsbildningar och andra former av bulvansystem. Härtill kommer, att stadgandet icke skulle erbjuda något omedelbart skydd för en missgynnad köpare, när det icke är avsikten med stadgandet att de avbetalningskontrakt, som ingåtts av en utav ett handelsförbud drabbad säljare, skulle vara i och för sig ogiltiga. Trots den i mycket tilltalande tankegång, som ligger bakom utredningens förslag, finner jag på grund av vad nu anförts övervägande skäl tala mot dess genomförande i nuvarande läge. Jag vill härvid än en gång betona, att det praktiska behovet av en dylik regel får anses mindre framträdande, om man genomför det ökade skydd för köparen, som blir följden av att det tvingande regelsystemet rörande rättsförhållandet parterna emellan ytterligare utbygges på sätt jag i det följande kommer att föreslå. Skulle allvarligare missförhållanden inom avbetalningshandeln komma att framträda även efter effektiviseringen av köpareskyddet, kan det givetvis bli anledning att på nytt angripa problemet i hela dess vidd.»

Förslaget till lag angående ändring i lagen om avbetalningsköp.

Under denna rubrik kommer endast de delar av förslaget att beröras, beträffande vilka utskottet antingen på grund av de i förevarande motion framställda yrkandena eller eljest funnit anledning att i det följande göra något uttalande. I övrigt hänvisas till propositionen s. 30—74.

2 § andra stycket.

Utredningen har i betänkandet, i stället för det nuvarande andra stycket i 2 §, vilket föreslagits skola ersättas med bestämmelserna i den nya 8 § tredje stycket, upptagit ett nytt stadgande, som sammanhänger med bestämmelserna om anstånd i 12 § av utredningens förslag. Utredningen har härvid till en början framhållit, att om köparen efter utgången av den i 2 § första stycket stadgade fristen erbjöde sig att betala det belopp, som ej erlagts i tid, det enligt gällande lag i allmänhet stode säljaren öppet att avvisa erbjudandet under återopande av något av de i kontrakten brukliga förbehållen om rätt för säljaren att vid dröjsmål återtaga godset eller att utkräva post, som eljest ej är förfallen. Endast genom att betala säljarens hela återstående fordran kunde i sådant fall köparen avvärja ett yrkande från säljarens sida om godsets återtagande. Enligt 12 § i förslaget skall — fortsätter utredningen — visst anstånd med verkställigheten av handräckning kunna beviljas, när köparen till följd av sjukdom, arbetslöshet eller annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kan antagas vara av tillfällig natur. Denna möjlighet till anstånd skulle enligt utredningens mening ej sällan bli av föga värde, om det stode säljaren fritt att så snart anståndstiden gått till ända påkalla tillämpning av förbehåll om rätt att återtaga godset eller att utkräva eljest ej förfallen post. Enligt utredningens mening borde köparen, om han före anståndstidens utgång lyckats betala alla enligt den ursprungliga betalningsplanen förfallna poster — jämte ränta och kostnader i anledning av dröjsmålet — vara berättigad att fortsättningsvis erlagga återstående poster å deras förfallodagar enligt nämnda plan. Även i andra situationer borde samma skydd tillkomma en köpare, som råkat i dröjsmål till följd av oförvållade betalningssvårigheter men erlade det enligt planen förfallna beloppet. Att sådant skydd tillerkändes köparna kunde icke för säljarna anses innebära någon nämnvärd olägenhet och överensstämde för övrigt med god köpmannased inom avbetalningshandeln. Utredningen har därför föreslagit att i förevarande stycke skall upptagas ett stadgande, som tar sikte på samma fall av sjukdom etc. som 12 § och som innebär att säljaren ej heller efter utgången av den i 2 § första stycket angivna fristen skall äga göra gällande särskild påföljd av dröjsmål med betalningen — exempelvis återtaga godset eller utkräva post som eljest ej skulle vara förfallen — om köparen betalar det belopp, som ej guldits i rätt tid, jämte dröjsmålsränta och ersätter kostnader, som säljaren måst vidkännas med anledning av dröjsmålet.

Endast i några få *remissyttranden* uttalas kritik mot det stadgande, som upptagits i 2 § andra stycket av utredningens förslag. Eljest lämnas stadgandet utan erinran eller också tillstyrkes detsamma uttryckligen.

Föredragande departementschefen uttalade, att det av utredningen föreslagna stadgandet, såsom under remissbehandlingen vitsordats, i sak torde överensstämma med den praxis som tillämpas av det stora flertalet vederhäftiga avbetalningsföretag, och förklarade sig på grund därav och på de skäl utredningen i övrigt anfört i princip vilja tillstyrka förslaget.

I anledning av vad under lagrådsbehandlingen anförts företogs vissa ändringar i det ursprungliga förslaget.

3 §.

Betänkandet.

Vill säljaren taga tillbaka godset, skall enligt 3 § i gällande lag vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, när det återtages, räknas köparen till godo. Gällande lag innehåller icke någon bestämmelse om principerna för värderingen av godset. Under förarbetena till lagen uttalades emellertid, att värderingen icke finge innebära allenast ett fastställande av det pris godset kunde beräknas inbringa vid exekutiv försäljning. Avgörande borde i stället i första hand vara, hur mycket säljaren genom att på det för honom förmånligaste sättet realisera godset kunde med säkerhet antagas erhålla för detsamma. Vidare framhölls att en omständighet, som borde kunna komma i betraktande vid värderingen, vore att säljaren kunde vara i tillfälle att genom en obetydlig reparation i avsevärd mån höja värdet av det återtagna godset.

Utredningen (s. 34—35) säger sig dela den i lagens förarbeten uttalade uppfattningen om de principer, som bör ligga till grund för bestämmande av godsets värde vid återtagandet. Med hänsyn till att värderingen av godset är en huvudpunkt vid uppgörelsen mellan köparen och säljaren har utredningen ansett det ej vara fullt tillfredsställande, att de regler som därvid skall tillämpas icke återfinns i lagtexten utan endast i motiven. I förslaget har därför som ett tillägg till 3 § upptagits bestämmelser om värderingen, vilka avfattats i nära anslutning till uttalandena i de äldre motiven. Utredningen har beträffande stadgandet anført bl. a. följande:

I sådana fall då säljaren på nytt kan avyttra godset i sin rörelse avses uttrycket »utvinna» skola omfatta vad som kan antagas inflyta genom försäljningen med avdrag av de särskilda kostnader, som kunna beräknas uppkomma genom att just detta gods säljes, t. ex. transport- och reparationskostnader. Är säljaren skyldig att ersätta en reparatör kostnaden för en före återtagandet utförd reparation av godset, skall hänsyn härtill tagas vid beräkningen av godsets värde. På försäljningen belöpande andel av säljarens allmänna försäljningskostnader få däremot ej avdragas. Ej heller får säljaren tillgodoräkna sig handelsvinst på den nya försäljningen. Frågan om hänsyn skall tagas till möjligheten att reparera godset beror t. ex. på huruvida säljaren har egen verkstad eller reparation eljest kan ske utan större omak. — — —

Under utredningsmännens överläggningar med de för ändamålet tillkallade sakkunniga har från säljarhåll hävdats, att säljaren borde få göra avdrag för samtliga försäljningskostnader. Denna ståndpunkt saknar ej helt fog, men av praktiska skäl har det ansetts olämpligt att låta värderingen omfatta en så svårbedömbart post som de fasta kostnaderna. När man dessutom bortsett från handelsvinst, sammanhänger detta med att de föreslagna värderingsreglerna — vilka såsom nämnts torde överensstämma med uttalanden i motiven till gällande lag — i viss mån ha karaktären av skyddsbestämmelser till köparens förmån. Den extra kostnad som genom värderingsreglerna lägges på en säljare kan icke representera mer än en obetydlig del av hans totala omkostnader för avbetalningsrörelsen, i varje

fall om han iakttar tillbörlig försiktighet vid beviljande av avbetalningskredit. Ser man saken från köparens synpunkt, innebär godsets återtagande att han går miste om ett värde, som motsvarar vad det skulle kosta honom att köpa ett begagnat föremål av samma slag i samma skick.

Yttrandena.

Flera remissinstanser har kritiserat utredningens i motiven gjorda uttalanden att säljaren ej skall få göra avdrag för sina fasta försäljningskostnader och ej heller tillgodoräkna sig handelsvinst. Sälunda anser *Köpmannaförbundet* på anförda skäl, att det i såväl lagtext som motiv till 3 § bör klart utsägas att godsets värde skall utgöra försäljningsvärdet minskat med de försäljningskostnader som säljaren normalt måste räkna med för ifrågavarande varuslag.

Några handelskammare anser det icke rimligt att säljaren på grund av den ursprungliga köparens kontraktsbrott skall vid avräkningen gå miste om skälig handelsvinst på den nya försäljningen.

Industriförbundet påtalar, att intet nämnts om den normala och tillika betydande kostnad, som utgöres av försäljningsprovision. Industriförbundet förutsätter, att även denna kostnad skall beaktas vid värderingen och hemställer om ett förtydligande i denna riktning. Därjämte framhåller industriförbundet, att det visserligen vore svårt att uppskatta de fasta kostnaderna i det individuella fallet. Då emellertid säljaren principiellt borde få täckning även för de fasta försäljningskostnaderna — vilka för övrigt icke vore så obetydliga som utredningen syntes mena — borde man enligt förbundets mening överväga en sådan bestämmelse, att säljaren vid värderingen gottskreves en enhetlig approximativt beräknad ersättning för de fasta försäljningskostnaderna; denna ersättning kunde förslagsvis utgöra fyra eller fem procent av avbetalningspriset. Även *advokatsamfundet* anser det icke vara omöjligt att i lagen införa en bestämmelse om visst schablonmässigt beräknat avdrag (t. ex. viss %) beträffande allmänna försäljningskostnader och handelsvinst. *Sveriges pianoförbund* yrkar, att från godsets värde skall avräknas den provision, som säljaren regelmässigt brukar utbetala, samt ett belopp beräknat till viss procent av godsets värde, förslagsvis 5 %, motsvarande de fasta kostnaderna.

Automobilhandlareförbundet vidhåller för bilbranschens del bestämt kravet på rätt till avdrag för samtliga försäljningskostnader. Försäljning av begagnade bilar, i synnerhet specialbyggda lastbilar kunde vara en mycket komplicerad och krävande prestation. Provisions- och lönekostnad för den personal som på olika sätt medverkat vid försäljningsarbetet borde ovillkorligen få avdras från försäljningssumman. Rätt till avdrag för försäljningskostnader borde egentligen också gynna köparen, då säljaren i annat fall skulle få intresse av att yrka på exceptionellt låg värdering och därigenom skydda sig mot förlust. I omsorgen om köparens skydd hade utredningen enligt förbundets mening här gått för långt.

Även *bokförläggareföreningen*, *Sveriges möbelhandlares centralförbund* och *Sveriges järnhandlareförbund* kritiserar utredningens ståndpunkt i denna del.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen har anfört bl. a. följande.

»Vid den uppgörelse mellan kontrahenterna i ett avbetalningsköp, som skall komma till stånd när säljaren på grund av köparens betalningsförsummelse vill återtaga det sålda godset, skall godsets värde räknas köparen till godo. Principerna för och resultatet av denna värdering är uppenbarligen för båda parter av den allra största praktiska betydelse. Det måste med hänsyn härtill anses innebära en fördel, att de regler som skall tillämpas vid godsets värdering blir så klart som möjligt angivna i själva lagen. Utredningens förslag i denna del innebär i stort sett endast ett lagfästande av rådande praxis och synes i huvudsak kunna godtagas. Lagen bör alltså upptaga ett uttryckligt stadgande av innehåll att godsets värde skall beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att på lämpligt sätt sörja för dess försäljning. Det synes också lämpligt att såsom ett exempel på omständigheter, som bör beaktas vid värderingen, uttryckligen nämna säljarens möjlighet att ånyo försälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota eventuellt förefintlig skada därå. Enär det såsom utredningen själv framhållit är avsikten, att möjligheten att vid behov reparera godset skall beaktas icke blott i det fall då säljaren har egen verkstad utan även när han utan större omak kan lämna bort godset för reparation, torde utredningens förslag till lagtext böra något jämkas.

På en punkt synes mig utredningen icke ha tillräckligt beaktat säljarens skäligen intressen, när den har utvecklat principerna för godsets värdering. Jag syftar härvid på utredningens motivuttalande angående säljarens rätt att få göra avdrag för sina försäljningskostnader. Visserligen är det sant, att dessa kostnader många gånger kan vara svåra att beräkna. Men denna svårighet bör icke få leda till att man helt bortser från nämnda kostnader och alltså låter säljaren drabbas av direkta utgifter för köparens skull. Om värdegränsen slopas kan ju värderingen komma att avse icke blott standardartiklar utan också mera speciella föremål, t. ex. specialbyggda lastbilar, som det kan vara ganska svårt att ånyo sälja på den öppna marknaden. Att säljaren skulle vara skyldig att ställa sin försäljningsapparat gratis till förfogande för den avbetalningsköpare, som ej fullgör sina avbetalningar, synes mig obilligt mot säljaren. Principen bör därför enligt min mening vara, att alla försäljningskostnader — både fasta sådana, försäljningsprovision och mera speciella kostnader, t. ex. för annonsering — skall beaktas. Det säger sig självt, att man svårligen kan uppställa några allmänna regler för beräkningen av dessa kostnader. Ofta torde dock den av industriförbundet nämnda approximativa beräkningen — fyra å fem procent av avbetalningspriset — kunna ge en viss ledning vid beräkningen av de fasta kostnaderna. Den ståndpunkt som här utvecklats torde icke behöva föranleda någon ändring av lagtexten i utredningens förslag. Rent språkligt synes nämligen det där använda uttrycket »utvinna» bättre täcka den uppfattningen att försäljningskostnaderna i princip skall avräknas än den motsatta ståndpunkten.

I likhet med utredningen anser jag det innebära en rimlig avvägning mellan säljarens och köparens intressen att vid värderingen bortse från handelsvinst på den andra försäljningen.»

Motionen.

Motionärerna anför, att departementschefen visserligen uttalat, att principen bör vara att alla försäljningskostnader — både fasta sådana, försäljningsprovision och mera speciella kostnader, t. ex. för annonsering — skall beaktas, men motionärerna anser, att detta borde komma till uttryck på ett klarare sätt i lagtexten. Därför föreslår motionärerna, att i 3 § intages en tilläggsbestämmelse av innebörd att försäljningskostnaderna skall avräknas vid beräkandet av godsets värde.

8 §.

Betänkandet.

Utredningen framhåller att det ofta förekommer, att två eller flera avbetalningsköp mellan samma kontrahenter kopplas samman på så sätt, att säljaren förbehåller sig äganderätten till de sålda föremålen, intill dess köparen fullgjort sina förbindelser enligt alla köpen. Ibland sker — påpekar utredningen — motsvarande sammankoppling mellan ett avbetalningsköp och en förbindelse av annat slag, t. ex. en reparationsfordran eller en försträckning. Utredningen anser, att det nuvarande stadgandet i 8 § ger köparen ett mycket begränsat skydd, och hävdar att systemet med *k o p p l i n g* måste betraktas som en utväxt på avbetalningshandeln, skadlig icke blott för köparna utan även för kreditlivet och omsättningen. Den föreslår därför (s. 43—45 i betänkandet), att i ett *f ö r s t a s t y c k e* av 8 § intages ett stadgande, vari förklaras att förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, är utan verkan.

Från regeln att kopplingsförbehåll skall vara ogiltiga har utredningen dock undantagit förbehåll, varigenom köparens rätt till godset göres beroende av att han betalar säljarens fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset. Enligt utredningens mening bör det nämligen även i fortsättningen tillåtas att avbetalningsgods ställes som säkerhet för säljarens fordran på ersättning för reparation och därmed jämställda åtgärder samt att godset återtages, om köparen underlåter att betala sådan skuld. Av utredningens motiv till denna undantagsregel, som återfinns på s. 45—47 i betänkandet, framgår, att undantaget i första hand är föranlett av de speciella förhållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon.

I ett *a n d r a s t y c k e* av 8 § föreslår utredningen, att förbehåll, att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet, skall vara utan verkan i samma omfattning som kopplingsförbehåll (se s. 47 i betänkandet). Såsom framgår av lagtextens hänvisning till första stycket riktar sig stadgandet — enligt vad i motiven uttryckligen framhålles — ej mot förbehåll att av-

räkning i första hand skall ske å fordran för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Det föreslagna tredje stycket i 8 § är avsett att ersätta 2 § andra stycket i gällande lag, enligt vilket stadgande särskild påföljd, som kan vara avtalad för den händelse köparen i annat avseende än i fråga om betalningens erläggande åsidosätter vad som åligger honom, icke må vinna tillämpning, såframt detta med hänsyn till de föreliggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt.

Sedan utredningen (s. 47 f) erinrat om att i nyare lagar rörande vissa andra slag av avtal införts bestämmelser, som tillerkänner domstol rätt att jämka eller lämna åsido avtalsvillkor, vilkas tillämpning i det särskilda fallet finnes otillbörlig, har utredningen anfört att behov syntes föreligga av en liknande jämningsregel även när det gäller avbetalningsköp. Den i förslaget intagna bestämmelsen har avfattats i nära anslutning till 8 § skuldebrevslagen. Utredningen säger sig icke ha avsett att uttrycket »villkor» skall omfatta det avtalade vederlaget. Bestämmelsen finge alltså icke användas för nedsättning av avbetalningspriset eller räntan. Utredningen har ansett, att vid avbetalningsköp liksom vid andra köp frågan om och i vad mån köparen är bunden av en utfästelse att utge en köpeskilling, som kan anses oskäligen, bör avgöras med tillämpning av bestämmelserna i avtalslagen eller allmänna rättsregler. Då det enligt utredningens mening bör ankomma på domstol att pröva en sådan fråga, föreskrives i 11 § tredje stycket att handräkning skall vägras, om köparen visar sannolika skäl att godset blivit sålt till oskäligt pris.

I övrigt må rörande tredje stycket i utredningens förslag hänvisas till s. 47—49 i betänkandet.

Yttrandena.

Icke någon remissinstans har opponerat sig mot utredningens förslag att kopplingsförbehåll i princip skall vara ogiltiga. Tvärtom har flera instanser, däribland *Svea hovrätt*, *skånska hovrätten* och *kommerskollegium*, uttryckligen anslutit sig till utredningens förslag i denna del.

Beträffande det föreslagna undantaget från förbudet mot kopplingsförbehåll, nämligen beträffande fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, bryter sig däremot meningarna bland remissinstanserna. *Motormännens riksförbund* tillstyrker för sin del undantagsregeln, under det att *svenska lasttrafikbilägareförbundet* och *föreningen Sveriges stadsfogdar* ställer sig avvisande.

En närmare redogörelse för remissinstansernas ställning till de olika förslagen i förevarande paragraf återfinnes i propositionen å s. 51—53.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen har till en början anfört bl. a. följande.

»Avbetalningslagen innehåller ett flertal tvingande regler i syfte att skydda köparen mot att säljaren missbrukar den maktställning som följer av

äganderättsförbehållet. De praktiskt viktigaste av dessa regler tar sikte på de olika påföljder som säljaren kan uppställa i händelse köparen underlåter att fullgöra sin betalningsskyldighet. Lagens syfte skulle emellertid i viss mån förfelas, om säljaren ägde full frihet att föreskriva hur hårda påföljder som helst, därest köparen i något annat hänseende än beträffande betalningsskyldigheten åsidosätter en åtagen förpliktelse vid avbetalningsköp, t. ex. att hålla godset brandförsäkrat, att göra anmälan om flyttning o. s. v. Därför har i 2 § andra stycket av gällande lag upptagits en bestämmelse, enligt vilken uppenbart obilliga kontraktsvillkor av detta slag kan åsidosättas.

Denna bestämmelse är på sätt och vis en föregångare till de s. k. generalklausuler som influtit i vissa nyare lagar rörande förmögenhetsrättsliga avtalsförhållanden. — — — Utredningen har nu föreslagit, att ett liknande stadgande måtte inflyta i avbetalningslagen och därvid ersätta 2 § andra stycket i dess gällande lydelse. Den i förslaget intagna bestämmelsen har avfattats i nära anslutning till skuldebrevslagens stadgande och innehåller, att villkor vid avbetalningsköp må jämkas eller lämnas utan avseende, om tillämpning av villkoret uppenbarligen skulle vara stridande mot gott affärskick eller eljest otillbörlig.

Då det icke gärna är möjligt att på förhand överblicka och därmed i själva lagen uttryckligen ange alla de avtalsvillkor, vilkas tillämpning i det enskilda fallet kan befinnas otillbörlig, synes det vara den bästa lösningen att också i avbetalningslagen upptaga en allmän regel av den typ som blivit alltmer vanlig i nyare lagar.»

Sedan departementschefen på anförda skäl funnit sig icke kunna tillstyrka, att det avtalade vederlaget i lagtexten direkt undantages från regelns tillämpningsområde, anför han vidare bl. a.

»Den nu diskuterade regeln innebär icke, att vissa slags förbehåll förklaras vara utan vidare ogiltiga. Den innebär endast, att domstolen får möjlighet att jämkas ett avtalsvillkor eller lämna detsamma helt utan avseende, om villkorets tillämpning i det enskilda fallet skulle befinnas uppenbart otillbörlig. När det gäller s. k. kopplings- och avräkningsförbehåll har utredningen emellertid icke ansett det vara tillfyllest med denna möjlighet. Utredningen har därför föreslagit, att förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, skall vara principiellt utan verkan (8 § första stycket) och att detsamma skall gälla beträffande förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet (8 § andra stycket). Det kan härvid vara fråga om en förpliktelse eller fordran, som föranledes av ett helt annat avbetalningsköp, eller också om en helt fristående förpliktelse eller fordran, som alltså avser något annat än fullgörandet av ett avbetalningsköp.

Någon tvekan synes numera icke råda om riktigheten av utredningens uppfattning att systemet med s. k. koppling av två eller flera avbetalnings-

kontrakt är en icke blott för köparna obillig utan även för omsättningen i dess helhet skadlig utväxt på avbetalningshandeln. Detsamma gäller kopp-ling av ett avbetalningsköp med någon annan förpliktelse. Rättsverkan bör därför i princip fränkännas kopplingsförbehåll och detsamma bör gälla med avseende å avräkningsförbehåll, enär dessa i mångt och mycket kan få samma verkningar som kopplingsförbehåll. Däremot kan det vara tvivel underkastat, om ett sådant förbud bör vara absolut eller om, såsom utredningen med tanke framför allt på förhållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon föreslagit, undantag skall göras för förbehåll, varigenom köparens rätt till godset göres beroende av att han betalar säljarens fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset. Den kritik som under remissbehandlingen riktats mot denna undantagsregel kan icke betecknas såsom helt ogrundad, då det onekligen kan tänkas, att en bilsäljare utnyttjar regeln på ett sätt, som måste kännas betungande för köparen. Men å andra sidan innebär det givetvis en mycket stor fördel för den köpare av ett på avbetalning sålt motorfordon, som ej har möjlighet att betala en reparation kontant, om säljaren-reparatören är villig att trots den retentionsrätt, som i dylikt fall föreligger, omedelbart efter utförd reparation utlämna fordonet till köparen eller att över huvud åtaga sig en reparation på kredit. Denna fördel måste anses så betydande, särskilt för många kapitalsvaga lastbils- och bussägare, att den uppväger olägenheterna av den föreslagna undantagsregeln. Jag har därför slutligen kommit till det resultatet, att regeln bör godtagas. En följd härav är att, om sådant kopplingsförbehåll skett och fråga uppkommer om godsets återtagande, säljaren vid den uppgörelse mellan kontrahenterna, som då skall äga rum, får tillgodoräkna sig jämväl reparationsfordringen (4 § första stycket punkt 5) i utredningens förslag). Att säljaren beredes denna fördel synes icke mer än rimligt med hänsyn till att köparen vid uppgörelsen skall räknas till godo godsets värde i reparerat skick. Vad nu sagts om kopplingsförbehåll bör även gälla avräkningsförbehåll.»

Lagrådet.

Två av lagrådets ledamöter har på anförda skäl hemställt, att s. k. kopplingsförbehåll och avräkningsförbehåll städse måtte förklaras ogiltiga och att följaktligen undantagsbestämmelsen i första stycket av 8 § ävensom i paragrafens andra stycke — vilken avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset — finge utgå. Övriga två lagrådsledamöter har icke haft något att erinra mot förslaget i denna del. Samtliga ledamöter har emellertid utgått från att tredje stycket i förevarande paragraf skall så läsas, att det kan bli tillämpligt jämväl å förbehåll, som i de två föregående styckena sägs, såvitt förbehållen avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å det försålda godset. Det saknades anledning varför dylika förbehåll, som ej var verkningslösa enligt de båda första styckena, icke i stället skulle träffas av regeln i tredje stycket.

Propositionen.

Föredragande departementschefen fann, att de två lagrådsledamöternas yttrande om att ifrågavarande förbehåll städse måtte förklaras ogiltiga icke föranlett honom att ändra ståndpunkt i frågan. Till ytterligare utveckling av sin ståndpunkt anförde departementschefen bl. a. att man icke torde böra överdriva riskerna att bilförsäljarna i praktiken komme att missbruka rätten till kopplings- och avräkningsförbehåll beträffande reparationskostnader o. d. Frånsett säljarens påtagliga intresse av att ej stjälpå köparens ekonomi kunde i sammanhanget även framhållas att, såsom lagrådets samtliga ledamöter utgått från, stadgandet i 8 § tredje stycket bleve tillämpligt med avseende å dylikt förbehåll, om dess tillämpning i det särskilda fallet befundes uppenbart stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörligt.

12 §.

Betänkandet.

I utredningens förslag saknas motsvarighet till bestämmelserna i 12 § gällande lag, enligt vilka säljarens fordran vid handräckning skall beräknas på ett mera summariskt sätt än eljest. I stället har i 12 § av förslaget intagits en föreskrift om *a n s t å n d m e d h a n d r ä c k n i n g* när köparen oförvållat råkat i betalningssvårigheter av tillfällig natur. Förslaget, som utformats efter förebild av bestämmelserna i 88 c § utsökningslagen om uppskov med försäljning av utmätt gods, motiveras närmare å s. 54—57 i betänkandet. Utredningen, som erinrar om att uppskov med försäljning av utmätt gods beslutas av överexekutor, har funnit det vara opraktiskt och förenat med onödig omgång att frågan om anstånd med återtagande av avbetalningsgods också skulle prövas av överexekutor. Denna uppgift syntes enligt utredningens mening utan risk kunna anförtros åt utmätningssmannen, helst som dennes beslut enligt 14 § första stycket kunde överklagas hos överexekutor. Utredningen framhåller i detta sammanhang att enligt den moratoriagstiftning, som gällde under andra världskriget, anståndsfrågan prövades av utmätningssman utan att detta såvitt vore känt medförde någon olägenhet.

Anståndstiden bör enligt utredningens mening icke få överstiga sex månader, räknat från dagen för ansöknings om handräckning. För att förebygga att anstånd mer eller mindre slentrianmässigt beviljas under så lång tid som sex månader föreslår utredningen, att anståndstiden från början icke skall få utgöra mer än tre månader, men att utmätningssmannen skall äga medge ytterligare anstånd under högst tre månader, om synnerliga skäl föreligger därtill. Utredningen anför:

Att maximitiden för anstånd räknas från handräkningsansökningens ingivande medför den fördelen, att en säljare icke riskerar att komma i sämre ställning, om han efter att ha ansökt om handräckning själv medger köparen någon tids anstånd. Har säljaren sålunda frivilligt lämnat anstånd under två månader från dagen för handräkningsansöknings, kan följaktligen utmätningssmannen icke under några förhållanden bevilja anstånd under längre tid än sammanlagt fyra månader. I sådana fall då en säljare begär handräckning först sedan köparen fått åtnjuta visst anstånd, åligger det utmät-

ningsmannen att vid sin prövning av frågan om och i vad mån anstånd med verkställigheten skall beviljas taga tillbörlig hänsyn till detta förhållande.

I nära anslutning till vad som gäller enligt 88 c § utsökningslagen föreslås vidare, att utmätningssmannen äger föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att detta skall upphöra att gälla. Sålunda exempel på villkor som böra kunna uppställas må nämnas, att köparen under anståndstiden gör vissa regelbundna avbetalningar å sin skuld eller att godset endast på visst sätt eller icke alls får begagnas.

Utredningen har vid denna paragraf slutligen hänvisat till vad den anfört vid 2 § andra stycket.

Yttrandena.

I några yttranden avstyrkes regeln i 12 § av utredningens förslag. Vissa instanser uttalar, utan att direkt avstyrka den föreslagna bestämmelsen, stor tvekan beträffande densamma.

Bankföreningen anser det icke lämpligt, att en diskretionär anståndsregel införes i lagen. Om så likväl skulle ske, vore det enligt föreningens mening under alla förhållanden nödvändigt, att anståndstiden räknades från förfallodagen och icke från dagen för ansökningen om handräckning. Föreningen yttrar, att de avbetalningssäljare som nu frivilligt tillämpar ett anstånds-system liknande det som föreslås till lagfästade — och det gör de flesta — med visshet skulle se sig nödsakade att omedelbart vid mankerande avbetalning ingiva ansökan om handräckning, eftersom ett frivilligt medgivet anstånd icke skall räknas in i den legala anståndstiden. Detta skulle uppenbarligen innebära ett steg bakåt för hela avbetalningshandeln, som vore högst beklagligt. *Stockholms handelskammare* anför liknande synpunkter och *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* påpekar att genom en ändring i fråga om tempus a quo skulle vinnas en eftersträfvansvärd minskning i utmätningssmannens arbetsbörda. *Industriförbundet* framhåller, att en säljare knappast torde våga lita på att utmätningssmannen — såsom i motiven förordas — vid sin prövning av anståndsfrågan tager nämnvärd hänsyn till det av säljaren tidigare beviljade anståndet. *Sveriges möbelhandlares riksförbund*, *Sveriges pianoförbund* samt *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* ifrågasätter, om icke anståndstiden borde antingen räknas från avbetalningspostens förfallodag eller också något förkortas.

Trots vad sålunda yrkats av vissa handelskammare förklarar *kommerskollegium* sig anse det riktigast att den tidpunkt, då frågan om godsets återtagande aktualiseras genom handräkningsansökan, tages till utgångspunkt för anståndsperioden.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen har anfört bl. a. följande.

»Den kritik som under remissbehandlingen riktats mot förslaget att överhuvud införa en anståndsregel är enligt min mening något överdriven. För egen del anser jag starka skäl tala för en sådan regel. Sålunda i betänkandet

framhållits är emellertid att märka, att stadgandet icke innebär någon ovillkorlig rätt till anstånd utan endast befogenhet för exekutiv myndighet att efter diskretionär prövning meddela anstånd.

Förutsättningarna för att anstånd skall få beviljas bör vara desamma som enligt 88 c § utsökningslagen gäller i fråga om uppskov med försäljning av utmätt gods. Anstånd bör alltså icke kunna ifrågakomma, med mindre betalningsförsummelsen har sin grund i att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller annan särskild orsak huvudsakligen utan skuld råkat i betalningssvårigheter, som kan antagas vara av tillfällig natur. Det bör i anslutning härtill understrykas, att ett uppskov med verkställigheten har till syfte att bereda köparen möjlighet att betala sin skuld och därmed att behålla godset. Såsom i betänkandet framhållits bör uppskov därför icke beviljas, om det redan från början finns grundad anledning antaga, att köparen icke kommer att fullfölja köpet även om han får anstånd. Trots att nyss angivna förutsättningar i och för sig är uppfyllda, bör anstånd likväl icke beviljas, om därigenom säljarens rätt till godset skulle äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosättas. Rörande innebörden härav får jag hänvisa till vad utredningen anför.

Beträffande anståndstidens längd är jag ense med utredningen.

Delade meningar har yppat sig i frågan om anståndet skall räknas från tidpunkten för handräckningsansökningens ingivande eller från förfallodagen. För egen del anser jag i likhet med utredningen och kommerskollegium övertvägande skäl tala för det förra alternativet. Jag vill dock understryka utredningens uttalande, att vid prövning av frågan om och i vad mån anstånd med verkställigheten skall beviljas tillbörlig hänsyn skall tagas till att köparen redan före handräckningsansökningens ingivande fått åtnjuta visst anstånd. Bedömningen av detta spörsmål får dock ske efter omständigheterna i det särskilda fallet och delvis bli beroende på om det anstånd köparen därvid åtnjutit beviljats efter påminnelser från säljarens sida eller om denne låtit tiden gå utan att påminna köparen om hans dröjsmål.»

Motionen.

Motionärerna anför, att avbetalnings säljare som regel tillämpar betydande anstånd med förfallna likvider, anstånd vilka oftast sträcker sig längre än vad lagförslaget förutsätter. Endast i sådana fall, där köparen icke visat sig förtjänt av uppskov, brukade tvångsätgärder vidtagas. Det skulle därför vara synnerligen obilligt mot säljaren, om köparen först skulle kunna utverka anstånd direkt hos säljaren och sedan ytterligare anstånd hos utmätningsmannen. Därest 12 § erhåller den i propositionen föreslagna lydelsen, anser motionärerna att i praktiken med all sannolikhet varje avbetalningssäljare vid dröjsmål med betalningen från köparens sida för säkerhets skull omedelbart lämnar in ansökan om handräckning för att åtminstone få tremånadersfristen beräknad från så tidig dag som möjligt. För att undvika onödigt arbete för säljare och utmätningsmän samt eliminera en full-

ständigt onödig irritationskälla mellan säljare och lojala avbetalningsköpare föreslår motionärerna därför att i 12 § intages det förtydligandet, att om uppskov med förfallna likvider redan lämnats av säljaren, hänsyn skall tagas därtill och att anstånd i sådana fall icke får överstiga sex månader från förfallodagen.

Övriga lagförslag.

Beträffande förslagen till lag om ändring i utsökningslagen och till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik tillåter sig utskottet att hänvisa till s. 75—79 samt 109 i propositionen.

Utskottet.

Ehuru avbetalningshandeln under de sista decennierna tenderat att minska, har den alltjämt stor omfattning och spelar en framträdande roll inom stora delar av detaljhandeln. Såsom framgår av propositionen torde man våga antaga, att avbetalningshandeln alltjämt genomsnittligt representerar omkring en tredjedel av den totala detaljhandeln inom viktiga branscher. Avbetalningsköpet erbjuder stora fördelar genom att det möjliggör för personer, vilka saknar det kapital som fordras för kontantköp, att driva egen rörelse eller eljest anskaffa relativt dyrbara föremål, som det i annat fall skulle vara svårt för dem att förvärva. Det är emellertid uppenbart att avbetalningssystemet lätt kan missbrukas, främst genom att säljaren kan begagna sig av allmänhetens godtrogenhet eller utnyttja den maktställning som äganderättsförbehållet ger honom till att uppställa för köparen mycket stränga betalningsvillkor och förverkandeförbehåll. De olägenheter som i sådana hänseenden kan vara förbundna med avbetalningsköpet har man sökt motverka genom att i 1915 års avbetalningslag till köparens skydd uppställa ett system av tvingande regler. Emellertid har det visat sig, att 1915 års lag icke är tillräckligt effektiv och att missförhållanden alltjämt förekommer. Frågan om revision av 1915 års lagstiftning har också vid flera olika tillfällen övervägts. Det nu framlagda förslaget till lag om ändring i avbetalningslagen, vilket bygger på förslag av den år 1947 tillsatta utredningen om ny lagstiftning rörande avbetalningsköp, syftar till att i görligaste mån råda hot för ännu kvarstående missförhållanden inom avbetalningshandeln.

Departementschefen har på anförda skäl avvisat ett av utredningen framlagt förslag om införande av en möjlighet för domstol att förbjuda fortsättandet av en avbetalningsrörelse, som bedrivs i strid mot vad gott affärs-

skick emot köpare skäligen kräver. Detta förslag riktar sig enligt utredningen främst mot de missförhållanden som framträtt i samband med agentverksamheten. Inom utskottet har uttalats vissa sympatier för ett sådant förslag. Ehuru nämnda missförhållanden för närvarande är mindre framträdande än tidigare, kan en omsvängning i konjunkturläget lätt leda till en försämring. Utskottet, som icke gentemot vad departementschefen anfört funnit skäl att nu införa några regler på förevarande område, vill emellertid understryka vad departementschefen anfört därom, att det givetvis kunde bli anledning att på nytt angripa problemet i hela dess vidd, där est allvarligare missförhållanden inom avbetalningshandeln komme att framträda även efter den effektivisering av köparenskyddet som det nu framlagda förslaget innebär.

Förslaget till lag om ändring i avbetalningslagen innefattar enligt utskottets mening en ändamålsenlig avvägning mellan köparens och säljarens berättigade intressen. Vad angår de olika detaljfrågorna i förslaget har utskottet icke funnit anledning till uttalanden i vidare mån än vad som följer av vad nedan upptagits.

Enligt 3 § skall, därest säljaren vill taga godset åter, vid uppgörelsen mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo. I 1915 års lag finnes icke några anvisningar om hur godsets värde därvid skall beräknas. Enligt förslaget skall, i enlighet med den praxis som utbildats, godsets värde beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja dess försäljning på lämpligt sätt. Vidare har såsom exempel på omständigheter som bör beaktas vid värderingen uttryckligen nämnts säljarens möjlighet att ånyo försälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota eventuellt förefintlig skada därå. För sådana fall då säljaren på nytt kan avyttra godset i sin rörelse har departementschefen, i motsats till utredningen, ansett, att vid värderingen skall beaktas alla försäljningsomkostnader — både fasta sådana, försäljningsprovision och mera speciella kostnader, t. ex. för annonsering. Säljaren skall alltså ha rätt till avdrag för sådana kostnader. Däremot skall vid värderingen bortses från handelsvinst på den andra försäljningen. Enligt departementschefens mening synes uttrycket »utvinna» i lagtexten täcka den uppfattningen att försäljningskostnaderna i princip skall avräknas.

Motionärerna har ansett, att den av departementschefen uttalade principen borde komma till klarare uttryck i lagtexten, och har därför föreslagit, att i 3 § intages en tilläggsbestämmelse av innebörd att försäljningskostnaderna skall avräknas vid beräkandet av godsets värde.

I likhet med departementschefen finner utskottet, att uttrycket »utvinna» ger full täckning för den av honom uttalade meningen och att följaktligen något behov av att förtydliga lagtexten på denna punkt icke föreligger.

I fråga om 8 § har såväl lagrådet som departementschefen utgått från att paragrafens tredje stycke blir tillämpligt beträffande sådana villkor, som avses med de i första och andra styckena uppställda undantagen från huvudregeln, att kopplings- och avräkningsförbehåll skall vara utan verkan.

Enligt utskottets mening skulle detta komma till klarare uttryck om ifrågasvarande paragraf ändrades på så sätt, att tredje stycket flyttades upp ovanför de två andra styckena. Härjämte bör vissa jämkningar av ordalydelsen företagas i samtliga styckena. En sådan ändring medför att en redaktionell jämkning i lagens slutstadgande måste vidtagas.

I 12 § meddelas bestämmelser om anstånd med verkställigheten av handräckning för återtagande av gods, då handräckningen sökts på grund av dröjsmål med betalningen. Utmätningssmannen skall under vissa förutsättningar äga medgiva anstånd under högst sex månader från dagen för ansökningen om handräckning. Enligt 2 § andra stycket kan köparen, om han innan godset återtages, d. v. s. under anståndstiden, erlägger det belopp som ej betalats i rätt tid jämte ränta och kostnader i anledning av dröjsmålet, hindra säljaren att återtaga godset och alltså fortsättningsvis vara berättigad att fullfölja köpet enligt den ursprungliga betalningsplanen. Givetvis måste då köparen också ha i rätt tid betalat de poster som enligt nämnda plan förfallit under anståndstiden. Anstånd bör därför icke beviljas, om det redan från början finnes grundad anledning antaga, att köparen icke kommer att fullfölja köpet, även om han får anstånd. Att anståndstiden räknas från dagen för handräckningsansökningens ingivande medför, såsom framgår av propositionen, för säljaren den fördelen att utmätningssmannen icke kan undgå att taga hänsyn till ett av säljaren efter nämnda dag frivilligt lämnat anstånd. För sådana fall åter, då köparen fått åtnjuta visst anstånd redan innan säljaren begärt handräckning, innehåller 12 § icke någon uttrycklig föreskrift om att utmätningssmannen skall taga hänsyn härtil vid prövningen av frågan, huruvida anstånd skall lämnas. Departementschefen har emellertid understrukt utredningens uttalande, att vid prövning av frågan om och i vad mån anstånd skall beviljas tillbörlig hänsyn skall tagas till att köparen fått ånjuta visst anstånd, samt uttalat, att bedömningen av detta spörsmål dock finge ske efter omständigheterna i det särskilda fallet och delvis bli beroende på om det anstånd köparen därvid åtnjutit beviljats efter påminnelse från säljarens sida eller om denne låtit tiden gå utan att påminna köparen om hans dröjsmål.

Motionärerna har föreslagit, att i förevarande paragraf skall intagas det förtydligandet att om uppskov med förfallna likvider lämnats av säljaren redan före handräckningsansökningens ingivande hänsyn skall tagas härtill och anstånd i sådana fall icke få beviljas för längre tid än högst sex månader från förfalldagen. Till stöd härför har motionärerna anfört, att där est sådant förtydligande icke infördes, följden med all sannolikhet skulle bli, att säljaren vid dröjsmål med betalningen såge sig nödsakad att omedelbart ingiva ansökan om handräckning för att få anståndstiden beräknad från så tidig dag som möjligt.

Utskottet anser i likhet med departementschefen, att övervägande skäl talar för att anståndet skall räknas från tidpunkten för handräckningsansökningens ingivande. Såsom framgår av utredningens och departementschefens uttalanden skall givetvis vid prövningen av anståndsfrågan hän-

syn tagas till att köparen redan före nämnda tidpunkt fått åtnjuta visst anstånd. Med hänsyn till att anstånd av denna art i olika fall kan ha kommit till stånd av helt skilda anledningar synes det icke lämpligt att införa en bestämmelse om att sådant anstånd alltid skall avräknas, utan frågan här- om får bli beroende på omständigheterna i det särskilda fallet.

Mot övriga i propositionen upptagna lagförslag har utskottet icke något att erinra.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp — måtte, med avslag å motionen II: 222, för sin del antaga nämnda lagförslag med de ändringarna, att 8 § och andra stycket i slutstadgan- det erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

8 §.

Förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, vare utan verkan, såframt förbehållet ej avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Vad i första stycket sägs gälla ock förbehåll att av köparen inbetalt be- lopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet.

Skulle tillämpning av annat villkor vid avbetalningsköp uppenbarligen vara stridande mot gott affärs- skick eller eljest otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

(Utskottets förslag.)

8 §.

Skulle tillämpning av villkor vid avbetalningsköp uppenbarligen vara stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

Förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, vare dock städse utan verkan, såframt förbehållet ej avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Vad i andra stycket sägs gälla ock förbehåll att av köparen inbetalt be- lopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Vad 8 § tredje stycket nya lagen innehåller om jämkning eller åsidosättande av villkor vid avbetalningsköp skall lända till efterrättelse, där sådant villkor göres gällande först efter lagens ikraftträdande.

Vad 8 § första stycket nya lagen innehåller om jämkning eller åsidosättande av villkor vid avbetalningsköp skall lända till efterrättelse, där sådant villkor göres gällande först efter lagens ikraftträdande.

B) att riksdagen måtte antaga övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Stockholm den 12 mars 1953.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, herrar John Johansson, Björnberg och Pettersson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Gustafsson i Borås, fru Johansson i Skövde, herr Jacobsson i Sala, fru Eriksson i Stockholm, herrar Fröding, Andersson i Björkäng och Lundqvist.